

**Опазване, популяризиране и социализация на православните храмове в
Добричка духовна околия**

Проф. д-р Иванка Янкова

Доц. д-р Силвия Станчева

УниБИТ

Резюме: Целта на настоящия доклад е да се представят православните храмове в Добричка духовна околия. Това са Кулевча, Заря, Лощиновка, Делжилер, Задунаево и Криничное. Изследователският ни интерес към община Добрич е провокиран от активните действия на местната власт за опазване, развитие и популяризиране на културното наследство на своята територия. Общината активно си сътрудничи с Варненската митрополия, като с общи усилия и средства се изграждат нови храмове и се поддържат и реставрират старите.

Област Добрич е една от 28-те области на България, намира се в Североизточна България и заема площ от 4 719,7 км². Територията на областта обхваща по-голямата част от Южна Добруджа. Тя попада в най-източната част на Дунавската хълмиста равнина. За релефа на Добруджа са характерни ниските плата до 150-200 м. височина. На север граничи с Република Румъния, на изток с Черно море, на юг с Варненска област, на югозапад със Шуменска област и на северозапад със Силистренска област. Областта е много бедна на водни ресурси (заемат едва 0,28% при средно за страната 2%), от по-значимите реки през област Добрич протичат р. Суха река и р. Батова. На територията има три езера - Дуранкулашко, Езерецко и Шабленско.

Област Добрич се състои от 8 общини: Балчик, Генерал Тошево, Добричка, гр. Добрич, Каварна, Крушари, Тервел и Шабла. Населението на Добричка област към 2021 г. е 139 782 души. Разделено на етнически групи през 2011 г. има следния състав: българи - 131 114 (75,40 %), турци - 23 484 (13,50 %), цигани - 15 323 (8,81 %), други - 3 978 (2,29 %). От самоопределилите се 148 196 души православни християни са 103 209 (69,64 %), мюсюлмани - 23 487 (15,85 %), други - 21 500 (14,51 %).

Всяка духовна околия, с изключение на Варненска, има архиерейско наместничество. То се ръководи от назначен от митрополита архиерейски наместник, който има определени правомощия в съответната духовна околия. Варненска и Великопреславска епархия има пет духовни околии: Варненска, Добричка, Шуменска, Търговищка и Провадийска.

Изследователският ни интерес към община Добрич е провокиран от активните действия на местната власт за опазване, развитие и популяризиране на културното наследство на своята територия. Общината активно си сътрудничи с Варненската митрополия, като с общи усилия и средства се изграждат нови храмове и се поддържат и реставрират старите.

ХРАМ "СВЕТА ТРОИЦА" - ДОБРИЧ

През лятото на 1902 г. е избран комитет за построяването на сегашната църква "Св. Троица" на мястото на съградения през 1856 г. храм със същото име. Проектът на църквата е изработен от арх. Петко Момчилов от София, основният камък на строежа е положен на 29 юни 1905 г. Строежът на храма е възложен чрез търг на предприемача строител Коста Кръстев от Стара Загора. Каменните колони, капителите и Св. Престол са дело на варненския майстор-каменоделец Хр. Леонидиев.

Първата Божествена служба в новия храм е отслужена на 6 декември 1908 г. с иконостаса и иконите на старата църква "Св. Троица". Окончателното приемане на строежа е извършено 3 год. по-късно, а самото освещаване на храма е станало през 1912 г. от епархийския архиерей митрополит Симеон, в съслужение с гостуващия за случая Скопски митрополит Теодосий.

ХРАМ "СВЕТИ ВЕЛИКОМЪЧЕНИК ГЕОРГИ" - ДОБРИЧ

Църквата "Свети Великомъченик Георги" е най-старият православен храм, който може да се види в Добрич. През 19 век той е издигнат благодарение с даренията на родолюбиви българи. Сред хората, дали средства за издигането на олтара е и Иван Хадживълков. Окончателно църквата е завършена през 1843 година, но по време на Кримската война от 1853-1856 година е опожарена. По разкази на запознати реставрацията на Свети Георги е завършена до 1864 година.

Смята се, че предверието на храма е издигнато допълнително в по-късен период. Църквата е изографисана в 1889 година при митрополит Симеон, след което е и осветена от него. Няма исторически данни кога точно е изградена камбанарията. Църквата Свети Георги в Добрич е претърпяла няколко частични реставрации през годините, като последното е през 2000 година, когато са възстановени четири икони. Височината на храма Свети Георги е едва 12 метра. Има само хипотези защо храмът носи името именно на Свети Георги Победоносец.

Днес във вътрешността на храма, издигнат в чест на Свети Георги могат да се видят невероятно красиви стенописи, както и прецизно изработени икони. Църквата има два входа, но само единия е отворен постоянно. Другата порта се отваря единствено, когато има големи празници.

Църквата е малка, но изключително красива и впечатляваща. Тя е разположена в центъра на самия град. Църквата "Свети вмчк. Георги" се намира в близост до етнографския музей в Добрич. Първото, което ще ви направи впечатление е изключително красивата и отлично изрисувана фасада. Това първо впечатление ще се преповтори и щом видите интериора на храма и вътрешната му украса. Изключително приятен е прилежащия към църквата двор. Лятно време многото пейки тук са отлично място за почивка. Допълнителен чар придава и чешмата с питейна вода.

ХРАМ "СВЕТИ ХАРАЛАМПИЙ" - ШАБЛА

През 1853 г. в Шабла е основавано първото училище в града. Още тогава шабленските християни поверили селото на молитвеното покровителство на св. Харалампий, името на който носи молитвеният им дом. Построяването на сегашния храм било предприето след Освобождението. Разрушителното земетресение от 1900 г. обаче срутило до основи започнатото, като значителните материални щети преустановили временно работата. Завършването на строежа на храма било около 1908-1909 г. След Букурещкия договор (1913) цялата община Шабла станала част от Румъния.

Между 1914 и 1917 г. свещеноиконом Никола Цицов, дарил иконостасната икона на св. Николай Чудотворец изписана през 1910 г., е екстрадиран в лагер в Северна Румъния, но Божият Промисъл запазва живота на пастиря заради избраното стадо и не ги разлъчва задълго. В писмо от 1952 г. до митрополит Йосиф, свещеник Петко Селановски споменава, че при въдворяването му храмът бил в крайно окаяно състояние (в писмото използва

сравнението "курник"). С помощта на християните е направен необходимия ремонт.

Храмът "Св. свщмчк. Харалампий" е трикорабна базилика. През 1999 г. е препокрит, а интериорът претърпява основен ремонт, започнат от о. Василий Селемет през лятото на 2000 г. На 23 декември - Рождество Христово, архимандрит Серафим отслужва чина обновление и въдворява новия свещеник. Обстановката в храма впечатлява с особената светлост, създавана от белия мрамор и златистия бронз на иконостаса. Наскоро от девическия манастир "Св. Стефан" на Метеорите (където се съхранява нетленната глава на св. свщмчк. Харалампий епископ Магнезийски Чудотворец, пренесена през XIX в. от Югоизточна Румъния) бяха пратени за благословение икона и пространна празнична служба със значително по-богато съдържание от тази в миная.

ХРАМ "СВЕТО ВЪЗНЕСЕНИЕ" - СПАСОВО

Преди да се построи голямата църква, в селото е имало малка църква – параклис. Необикновени са фактите около построяването на църквата "Св. Възнесение". През 1890 г. богатият турчин Вейсел Сали дарява голяма част от свой имот за строеж на православен храм и училище. За църквата е ползван трудът на местните хора, през 1892 г. е завършена камбанарията, през 1894 г. - строежът на голямата еднокорабна църква. Преди цял век средствата за изграждането ѝ са били събирани от местното население. Още от началото църквата е наименувана православен храм "Свето Вознесение Господне" с покровител Свети Спас. Затова на този ден се чества храмовия празник. Една местна легенда разказва, че в района около днешната църква, при преминаването на местността Онгъла Хан Аспарух забива своя меч именно тук. Друга отличителна черта на християнското здание е, че тук е единствения иконостас в страната, на който чрез дърворезбарска техника е изобразена характерната за българите мартеница. На същия ден, на Спасовден, се празнува и събора на селото – 40 дни след Великден.

От нейното име "Св. Възнесение Господне", т.е. "Светото Спасение", селото получава своето днешно име. Стенописите и иконите са дело на зографина Кузма. Голямата стенна икона на Христос е рисувана от отец Йордан Борисов, който е реставрирал и иконите на иконостаса.

Художественият и архитектурен проект на иконостаса е дело на големия български художник-резбар, който изобразява прекрасни живописни платна с вечните библейски сцени и сюжети от българската история. Тук Кушлев прибъгва до картинен разказ, подиконните табли са посветени на кан Аспарух.

След като оформя и изработва иконостаса, художникът застава пред тогавашния митрополит на Варненско-Преславската епархия покойния дядо Йосиф с въпроса "Възможно ли е в православния храм да бъде героизиран, представен и поставен един езичник?". След дълго, мъчително премисляне и осмисляне на художествения факт, мъдрият клирик дава съгласие, защото "... ако не беше Аспарух, нямаше да ни има и нас, и България...".

Това решение се оказва изключително далновидно с оглед на най-новите исторически доказателства, които сочат, че Кубратовата династия, в това число кан Аспарух, е с християнска принадлежност и по този начин създателят на Българската държава е получил реабилитация за многото години, през които погрешно е бил наричан езичник.

Черква „Успение Богородично“ - град Каварна

Възрожденската черква „Успение Богородично“ се намира в централната част на град Каварна, покрай пътя за пристанището. Старинният храм е изграден през 1860 г. на старо култово място, върху руините на по-ранна постройка. Това става в години на духовен подем, след като Каварна е започнала да се съживява от последствията на Руско-турската война от 1828 – 1829 г., при която българите се изселват масово от този край, като остават едва няколко български семейства, разсеяни из между преобладаващата маса на гагаузи. Съживяването на българщината в тогавашното малко морско селище – село настъпва след заселването през 40 – 50-те години на XIX в. на редица българи от вътрешността на страната, привлечени от добрите условия за търговия. Някои от тях, като хаджи Иван Марчев и Петър Цонков от Котел, Петър Абаджи от Търново, Никола Терзи и други, се открояват не само със стопанската си предприемчивост, но и с по-високото си национално съзнание. И именно те се оказват основните будители и предводители на борбата срещу гръцкото духовенство, което по това време, подкрепяно от гърчещите се гагаузи, има изключително силни позиции по тези места. В такава атмосфера, около т.нар. **„Великденска акция“**, състояла се на 3 април 1860 г., когато, по време на тържествената великденска служба в българския храм "Св. Стефан" в Цариград, митрополит Иларион Макариополски не споменава името на вселенския гръцкия

патриарх и на негово място казва *"всякое епископство православных"*, стремленията към национална и църковна независимост на каварненци дават изражение в основаване на българска община и построяване на собствен храм - „Успение Богородично“, в който службите да се водят на български език, а не както в по-старата черква „Св. Георги“, на гръцки. През Възраждането, в годините около признаването на Българската екзархия (1870 г.), каварненската черква „Успение Богородично“ се превръща в основно средище на църковно-националната борба на тукашните българи. Първата служба на български в нея е проведена от дошлия по незнайно какви пътища в Каварна монах Евстратий Рилски от Самоков. През 1869 г., наред със свещеническите му задължения, той основава и първото българско училище в Каварна. Цветна представа за тогавашните страсти в борбата за независимост можем да добием от едно писмо от 1865 г., изпратено от варненския митрополит Йоаким (грък) до Цариградската патриаршия: *„акзархията на великия логотет, смущава и възбужда някой си свещеник на име Рафаил, който станал там в цялата екзархия кириах пълен и независим, който не признава, както казва, никого друго, освен Бога. Той събира всички приходи според собствено усмотрение, и законодателство..“* Пет години по-късно, през 1870 г., гръцкият митрополит се оплаква на Патриаршията от поведението на председателя на българската църква във Варна: *„През тази година, за да покаже на народа своето всесилие, при обиколката на наричаната Добруджа, т.е. на старата Каварненска екзархия, един ден навсякъде вървеше пред мене, като посещаваше даже онова село, което имаше само едно българско семейство, и му заповядваше, под страх на нравствена смърт, да не приема гръцки свещеник в своя дом. В онези пък български села, дето има две или три гръцки фамилии, заплашвал, че ще ги унищожи, ако не го приемат на водосвет и не му дадат архиерейско право.“* Разбира се, тази констатация е доста пресиленена и дава заблуждаваща информация, относно гръцкото етническо присъствие в Добруджа, каквото, с изключение на гърчещите се гагаузи, не е имало. Черквата „Успение Богородично“ продължава да бъде огнище на българщината и след Освобождението (1878 г.), особено до 1914 г., когато гръцките свещеници са изгонени от страната и с това биват прекъснати домогванията на Цариградската патриаршия. В архитектурно отношение черквата „Успение Богородично“ представлява трикорабна едноапсидна псевдобазилика с притвор от запад. Централният кораб е отделен от страничните посредством две колонади от по три дървени колони.

Таванът е обкован с дървена ламперия, като този над средния кораб има полуцилиндрична форма, а над страничните кораби е плосък. В западната част е изграден дървен балкон за църковния хор, към който води стълба от към притвора. Градежът на черквата е масивен, от добре оформени правоъгълни каменни блокове, споени с хоросан. Над притвора допълнително е издигната не висока камбанария с квадратна основа. Олтарното пространство е отделено от наоса с иконостас, проста изработка (без дърворезбени орнаменти), с поместени в него два реда красиви и майсторски изработени икони. Пет от големите икони в царския ред са дело на тревненския иконописец Ангел Досюв Зографов. Това са: иконата на Св. Теодор с надпис: „**Кт. Теодор Баев**“; „Успение Богородично“, надписана: „**Рука Ангел Теодосев' Кт. Иван Цонков 1879**“; „Св. Богородица“, на която се чете: „**Ктитор Никола Русевъ от Жеравна Стоян' Стойнов от Медвенеъ: 1879. Рука Ангел Теодосевъ**“; на иконата на Иисус е написано: „**Ктитор Иванъ Николовъ село Терзевосъ окружие Ени Захра 1879**“; а на иконата на Св. Йоан Предтеча: „**Рука Ангелъ Теодосевъ 1879**“ Същият зографъ изписва и иконата на Св. Николай, която е с най-големи художествени качества и не е надписана. Други икони са дело на художниците: Кузман Макриев Блаженев от с. Галичник (Дебърско) – икона на Св. Мина с надпис: „**Из руки К. М. Блаженовъ**“; Никола Василев от Шумен, чието дело са апостолските икони, олтарните двери (1888 г.) с ктитор Атанас Гачов, страничните олтарни врати с образите на Архангел Михаил и Св. Стефан, стара олтарна завеса с надпис: „**Со страхом Божи**“ и др; Иванчо Кънчев и др. Интериорът на храма е обогатен с прекрасно дърворезбени владишки трон, амвон и проскинарии за целувателни икони. Те са излезли от ръцете на майстори-резбари (марангози) от известния род Филиповци, представители на Дебърската художествена школа.

Понастоящем черквата е изцяло реставрирана. Ремонтът продължава около една година (октомври 2014 – август 2015 г.), като се осъществява с финансиране по Европейска програма и средства от дарители. Ремонтите дейности включват подмяна на покривни конструкции, фасадни работи, интериорни подобрения, възстановяване на иконопис и други.

Храмовете в село Българево

Село Българево е най-близкото населено място до нос Калиакра. Намира се в близост до комплекс „Русалка“, местността Дълбока с известната мидена ферма, както и до местността Болата, представляваща шесткилометрово криволичещо ждрело с изменяща се растителност, пещери и блато – местообитание на редки птици. Мястото е описано за първи път през 19 век от братя Шкорпил. Според преданията селото е основано от 7 семейства. Фамилиите им все още са запазени. То е сменяло мястото си. Било е по пътя към Калиакра, но е възникнала епидемия и се е преместило на сегашното си местонахождение. По-късно се заселват цели родове българи от Котленско, Еленско и Ямболско, дошли с вълните на емиграция от вътрешността на България към слабо населената по онова време Добруджа (средата на XIX век). Селото е било названо Сюютлюк (букв. „върбалак“) заради върбите, които растели около голямата чешма в центъра, а по-късно е наречено от турците Гяур Сюютчук. При археологически проучвания е установено, че след превземането на града на нос Калиакра продължава да съществува малко селище, чието бедно християнско (българско) население преизгражда

някои от разрушените черкви на някогашната добруджанска столица, а около тях се развиват некрополи.

Точното време на възникване на селището на днешното му място не е известно. Първите писмени сведения за него намираме в османски данъчен регистър от 1573 г., в който е записано под името Сюютлук. Под същото име се среща и в документ от 1676 г., а в по-късни записи като Гявур Суютчук. Населението е показано като българско, с основен поминък - овцевъдство. Селото изживява значителен стопански и културен подем с оживяване на селскостопанското и занаятчийско производство и търговията в Причерноморието след Кримската война (1853-1856 г.), когато в него се заселват цели родове българи от Котленско, Еленско и Ямболско. Представители на последните са и основни радетели в местната борба за независима българска църква, имайки се предвид, че по това време гагаузите се гърччат.

Домогванията на гръцкото духовенство продължават и след Освобождението (1878 г.), до изгонването му от свободните предели на България през 1914 г. В резултат на противоречията между екзархисти и патриаршисти (гагаузите) в Гявур Суютчук последователно са издигнати два православни храма. Първият (българският) – **черквата „Св. Архангел Михаил“**

е изграден през 1896 г. в центъра на селото, а вторият - „гръцката“ черква „Св.Св. Петър и Павел“ е построен в 1901 г.

След Освобождението в Българево е оземлен и се заселва Йордан поп Христов Кършовски, Ботев четник, написал първата история на Ботевата чета. Умира сравнително млад, само на 42 години. През 1891 г. селото е център на община, съставна на Балчикска околия. Местните жители са православни християни. В Българево никога не са живели хора с друго изповедание, което личи включително от храмовете и от названията на селото. Възрастните жени са много набожни и спазват стриктно каноните. Селото е известно още като „селото с 2 църкви“ – българска и гръцка.

„Св. св. Петър и Павел“ е православна църква в село Българево. Тя е част от Добричка духовна околия, Варненска и Великопреславска епархия на Българската православна църква. Храмът е построен през 1901 година и е гръцката църква в селото, част от Варненската епархия на Вселенската патриаршия. След освобождението на Южна Добруджа от втората румънска окупация църквата е била ограбена и изоставена. От 70-те години на 20 век храмът не е действащ. През 1999 година църквата е възстановена.

Българевският манастир „Св. вмчца Екатерина“, който е единственият посветен на тази светица в България, се намира в село Българево, на около стотина метра от центъра на населеното място.

Изграждането на манастира започва в първите години на ХХІ в., след като родителите на неговия игумен – архимандрит Методий даряват безвъзмездно за целта свой имот и къща. Впоследствие – през следващите години и до днес, благодарение на безрезервното усърдие на монаха, както в духовния живот, така и в материалното устрояване на манастира - личен труд и привличане на добродетелни християни, помагачи със средства, светата обител постоянно се обновява и разраства. В резултат, манастирът придобива

днешния си приветлив вид с приятна битова обстановка и добре подреден двор, украсен с много цветя. Приятната атмосфера в обителта се допълва с духовното разположение и гостоприемство на архим. Методий.

Манастирът „Св. вмца Екатерина“ е тържествено осветен на 24.11. 2011 г. от Варненския и Великопреславски митрополит Кирил, в съслужение с много свещенослужители от епархията и госта от Молдовската епархия към Руската православна църква прот. Дмитрий Киругло.

Понастоящем обителта се посещава от все повече богомолци, привлечени, както от красотата на мястото, така и от съхраняващите се в нейния храм светини: частици от Св. Кръст Господен; мощи от: св. вмца Екатерина, свщмчк Харалампий, св. вмчк Пантелеймон, св. вмца Варвара, св. вмци Теодор Тирон и Теодор Стратилат, св. преп. Йоан Рилски Чудотворец, частици от Мамврийския дъб и др.

В архитектурно отношение Българевският манастир представлява комплекс от малка еднокорабна черква и камбанария, няколко едноетажни жилищни постройки, столова и двор, ограден от към улицата с красив каменен зид.

Раннохристиянската базилика на късноантичния град Бизоне се намира на около 2,5 км южно по права линия от центъра на град Каварна. Разположена на платото на нос Чиракман (на 120 м н.в.), където през древността, античността (и късната античност) и средновековието е съществувало селище, смятано за предшественик на днешния град.

Първите разкопки на крепостта се извършват през 1953 – 1955 г. от колектив на Варненския археологически музей с ръководител Милко Мирчев. Тогава всъщност е разкрита и частично проучена раннохристиянската базилика. Археологическото проучване е подновено след прекъсване от почти две десетилетия. От 1972 до 1981 г. ежегодно се извършват редовни разкопки от екип с ръководител Васил Василев. Следват няколко спорадични проучвания и поредно дълго прекъсване, до подновяването на проучването през 2002 г. Този път археологическият обект се проучва под ръководството на д-р Иван Сотиров, със заместник Йордан Гатев. Разкопките продължават пет години (2002-2006 г.), през които е извършена и частична реставрация и консервация на разкрити архитектурни структури. От тогава до днес (2016 г.), поради ред причини, най-вече от финансов характер, проучването на крепостта е преустановено.

В крайна сметка, въпреки че през годините се събират повече от двадесет години редовни археологически разкопки, от крепостта е проучена една съвсем малка част. В очакване на поредното финансиране на парче, разкритото се руши и е обрасло в растителност.

За духовния живот на Калиакра и нейните черкви

Превръщането на „Красивия нос“ в свято място, каквото несъмнено е било (и продължава да бъде) се корени далеч назад във времето, още в езически времена. Древните траки намират връзвания в морето къс суша за свещен и издигат на него светилище, което според специалисти е било посветено на бога Залмоксис, митичният цар на гетите.

Вероятно старите християнски традиции оказват влияние за превръщането на Калиакра в църковно средище по време на големия ѝ стопански възход от XIII – XIV в. Това се потвърждава и от наличието на четири черкви във Вътрешния град (за сега разкрити), а по всяка вероятност има много повече, при положение че крепостта не е изцяло проучена.

Предполага се, че главният храм на Калиакра се е намирал в централната част на Цитаделата, където през османското робство е била издигната джамия, която да обслужва настанения в първата половина на XV в. гарнизон. Освен това, през XIII – XIV в. ранновизантийската черква (днешният музей) продължава да функционира, а в най-южната точка на носа възниква **скален манастир**, най-вероятно посветен на Св. Георги (впоследствие споменът за светеца избледнява за сметка на почитта към Св. Никола).

При завладяването на Калиакра от османлиите в края на XIV - началото на XV в. са опожарени всички нейни черкви, с което на практика духовният живот замира. По-късно някои храмове са възстановени като скромни култови постройки, като постепенно около тях се развиват некрополи и се превръщат в гробищни храмове.

Християните продължават да почитат святото място, и дори изграждат нов параклис на Св. Никола, отново на края на носа. Днес това място представлява най-романтичният кът на Калиакра, любим на посетителите.

По време на археологически разкопки са разкрити следните четири средновековни черкви:

Църква №1

Намира се във Външния град на Калиакра, в близост до отвесния западен бряг. Наречена е така по времето на нейното разкриване – тя е първата разкрита средновековна черква на Калиакра. Разкопана е в началото на 70-те години на XX в. от археолога Георги Джингов, след което е частично реставрирана и консервирана. Старинният паметник е разкрит силно разрушен. Само северната му половина е сравнително по-добре запазена, където стените достигат на височина до 1,70 м. По план Църква №1 принадлежи към еднокорабните църкви.

Църква №2

Намира се във Външния град в близост северозападно от Църква №1, почти до отвесния западен бряг, от където се открива прекрасна гледка към Каварна и нос Чиракман. Тази черква е открита през 1980 г. от Г. Джингов, който успява да регистрира повечето от основните ѝ характеристики. Допроучена е изцяло от екип с ръководител Бони Петрунова през 2010 – 2012 г., когато е установено и наличие на некропол около нея.

Църква №3

Намира се в северната част на Външния град, непосредствено южно от средната укрепителна линия на крепостта. Източната фасада на черквата опира до главната улица (от западната ѝ страна), така че се възприема визуално скоро след влизането през главния вход. Въз основа на архитектурните особености и разкрити при разкопките артефакти, изграждането на Църква №3 се отнася към втората половина на XIV в., когато Калиакра става столица на Добруджанското княжество. Изказват се предположения, че по това време е била енорийски храм.

Църква №4

Намира се във Външния град на Калиакра, непосредствено южно до средната укрепителна линия. Била е разположена източно от главна улица на средновековния град. След влизане през портата се е паднала веднага вляво. Проучването на тази сграда е започнато през 1966 г. във връзка с възстановяването на втората крепостна стена и изграждането на път, който пресича целия нос. Допроучена е през 2014 г., когато са уточнени някои подробности по нейния план.

Изключително много са православните храмове, намиращи се на територията на Добричка община. В настоящото изследване сме разгледали малка част от тях. Манастирите, църквите, параклисите в тази община са описани, макар и не напълно, в следните сайтове:
https://svetimesta.com/%D0%91%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82
<https://pravoslavieto.org/ddo.html>

Внимание заслужава и публикуван списък с културни активи (материални и нематериални) на територията на област Добрич по изпълнение на дейност „Изготвяне на аналитичната част на българското участие в разработването на Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич“ по проект „Хършова-Добричка, заедно по красивия път на устойчивото развитие, чрез трансгранична култура“.
https://dobrichka.bg/files/news/6_Spisak_kulturni_aktivni_oblast_Dobrich.pdf

Създаден е маршрут „Религиозна Добруджа“, където подробно са описани голям брой от светите места в тази област.

Местните политики за опазване на православните храмове създават модел за стопанисване и тяхната социализация, чрез включването им в туристически маршрути.

Използвани източници:

1. **Атанасов**, Георги. Добруджанското деспотство. В. Търново, 2009 г.
2. **Василиев**, Асен. Български възрожденски майстори: живописци, резбари, строители. София, 1965 г.
3. **Джингов**, Георги. Средновековна църква в Калиакра. ИАИ, 23, 1972, 315-324.
4. **Джингов**, Георги. Църква №2 в Калиакра. – Известия на народния музей Варна, XXI (XXXVI), 1985, 107 – 113.
5. **Джингов**, Георги, А. Балканска, М. Йосифова, Г. Радичков. Археологически проучвания на Калиакра. В: АОР през 1986 г., София, 1987, 198-199.
6. **Джингов**, Георги, А. Балканска, М. Йосифова, Г. Радичков. Проучвания в Калиакра. В: АОР през 1987 г., София, 1988, 175-176.
7. **Димова**, Виолета. Църквите в България през XIII-XIV в., София, 2008 г.
8. **Йосифова**, М., А. Балканска, Г. Радичков. Археологически проучвания на Калиакра. В: АОР през 1989 г., София, 1990, 197-198.
9. **Йосифова**, М.. Църква №3 в Калиакра. В: ИНИМ, 10, Габрово, 1994, 81 – 94.
10. **Мутафчиев**, Петър. Изток и Запад в европейското Средновековие /избрано/. изд. „Христо Ботев“, София, 1993 г.
11. **Петрунова**, Бони, Елена Василева, Яна Димитрова. Археологически проучвания на крепостта Калиакра. В: АОР през 2010 г., София, 2011, 474-476.
12. **Петрунова**, Бони, Елена Василева, Яна Димитрова. Църква №2 на Калиакра. В: АОР през 2011 г., София, 2012, 455-457.
13. **Петрунова**, Бони, Филип Петрунов, Елена Василева. Разкопки във вътрешния град на Калиакра. В: АОР през 2014 г., София, 2015, 684-686.
14. **Петрунова**, Бони. Реликвите на Калиакра. Добрич, 2014 г.

15. **Православието** - <https://pravoslaviето.org/ddo.html>

16. **Свети**

места

-

https://svetimesta.com/%D0%91%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82

17. **Тонев**, Велко. „Паятно да бъде“, очерк в Сборник Чиракман – Карвуна – Каварна. София, 1982 г.

18. **Торбатов**, Сергей. Укрепителната система на провинция Скития (края на III-VII век.). Велико Търново, 2002 г.

19. **Чанева-Дечевска**, Нели. Църковната архитектура на България през XI-XIV век. Изд. БАН, София, 1988 г.